

“Ya Sev Ya Terk Et”in Frenkçesi Yada AVRUPA’DA BAŞÖRTÜSÜ YASAĞI

Rıdvan Kaya

Başörtüsü tartışması Fransa’da geçen yıl kabul edilen okullarda başörtüsü yasağı ile birlikte sadece Fransa’da değil, tüm Avrupa’da gündeme oturdu. Fransız Meclisi’nde hem iktidar, hem de muhalefetin büyük ölçüde desteğiyle kabul edilen yasa ile bu öğretim yılı başından itibaren devlete ait ilk ve orta dereceli okullarda okuyan kız öğrencilerin başörtüsü takmaları yasak. Yasak kararı bizzat Cumhurbaşkanı Chirac tarafından “Cumhuriyet’e yönelen tehlikenin bertaraf edilmesi” şeklinde savunuldu. Fransa’nın açtığı yoldan başka Avrupa ülkelerinin de geçmeye çalışması sürpriz olmayacak.

Benzer bir tartışma uzunca bir zamandır Almanya’da da sürüyor. Her ne kadar henüz Fransa’daki gibi öğrenci düzeyinde bir yasak söz konusu olmamakla birlikte, Afgan asıllı öğretmen Ferešta Ludin davasının ardından yaşanan gelişmelerin bu ülkede yaşayan Müslümanlar arasında derin kaygılara yol açtığı biliniyor. Federal Anayasa Mahkemesi’nin eyalet hükümetinin kararını kanuni temelden yoksun bulması üzerine eyaletler ardı ardına başörtülü öğretmenlik yapılmasını yasaklayan kanunlar çıkarmaya başladılar. En son olarak Hessen eyalet parlamentosu tüm kamu çalışanlarına başörtüsü yasağı getirdi.

Şimdiye kadar toplumsal-kültürel baskılarla karşılaşmaya bir ölçüde alışık başörtülülerin artık yasal engellerle de yüz yüze gelmesinin bu ülkede yaşayan Müslümanlar açısından can sıkıcı bir gelişme olduğu açık; ayrıca yasakçı zihniyetin burada da durmayacağı ve yasağın kapsamını daha fazla genişleteceğine dair kaygılar tedirginliği artırmakta. Yine Avrupa’nın değişik ülkelerinde özel sektörde çalışan Müslüman bayanların başörtüleri yüzünden işverenleriyle yaşadıkları sıkıntıların arttığına ve bu ihtilafların artan bir sıklıkla mahkemelere taşındığına dair haberler de Müslüman azınlıkların taşıdığı endişeyi büyütmekte.

Bu arada AİHM’in Türkiye’den Leyla şahin davasında verdiği karar ile sorunu çok daha ileri boyutlara taşıdığı söylenebilir. Çünkü Avrupa’da hiçbir ülkede henüz üniversite düzeyinde yasak uygulaması söz konusu değil.

Peki ama başörtüsü Avrupa’nın gündemine şimdi niçin oturdu? Nasıl oldu da, Türkiye’de sağ-muhafazakar anlayışın koruma-savunma içgüdüsüyle dillendirdiği o çirkin ifadeyle “bir metrelik bez parçası” emperyalist güç merkezlerini dahi endişeye sevk edecek şekilde “yakın tehlike” boyutu kazandı?

Yasaklama Mantığı Hangi Zihnin Ürünü?

Sorunun kökeninde büyük ölçüde Batılı zihin yapısının “başka”sını dışlayan, yok sayan yaklaşımı bulunmaktadır. Batı tüm çoğulculuk, farklılıklara saygı, demokrasi ve insan hakları söylemlerine rağmen benzetemediğine, dönüştüremediğine karşı alabildiğine tahammülsüz ve hırçın bir tutum barındırıyor. Adeta sömürgeci zihniyetin muharrik ve meşrulaştırıcısı konumundaki medeniyet taşıma misyonu farklı araçlar ve yöntemlerle yaşatılmakta, Batılı bilinçaltında farklı tezahürlerle kendini göstermekte. Özellikle de uzun bir tarihi süreç içinde hep Batı ile karşıtlık ve çatışmaların yaşandığı, Batı için “öteki” konumundaki İslam söz konusu olduğunda bu durum daha da netleşiyor ve geriliği, ilkelliği temsil eden Müslümanların gereğinde zorla da olsa “kurtarılması”, “geliştirilmesi” caiz ve de gerekli görülüyor. Bu yönüyle başörtüsü yasağı bir tür sömürgeci misyonu devam ettirme pratiğidir.

Avrupa’da genelde Müslümanlar özelde de başörtüsü sorunu en temelde güçlü ve derin boyutları olan azınlık sorunu ile birebir irtibatlı konulardır. Avrupa’da Müslüman nüfusun sürekli bir artış eğilimi içinde olması statüko sahipleri tarafından açısından her yönüyle rahatsız edici niteliktedir. Büyük ölçüde göçlerle, kısmen de ihtida yoluyla Müslüman nüfusun sürekli artıyor oluşu ve bu kitlenin sahip olduğu farklı sosyal-kültürel kimliği nedeniyle entegrasyona büyük ölçüde kapalı oluşu homojen bir Avrupalı kimlik oluşturma peşindeki egemen zihniyetin tepkisine neden olmakta. Bu yönüyle başörtüsü sorunu bir yabancı düşmanlığı, devamında ırkçılık tezahürüdür.

Avrupa’nın pek çok ülkesinde Müslümanlar genellikle şehirlerin yoksul, kenar mahallelerinde kendi dini, kültürel, etnik aidiyetlerini önplana çıkartarak yaşarlar. Bir tür getto manzarası oluşturan bu görüntü sıradan Avrupalı için pek hoş gitmese de, ileri derecede bir rahatsızlık oluşturmaz. Getto sınırları aynı zamanda tahammül sınırlarıdır da. Ama ne zaman ki sınırlar aşılsın ve Müslüman kimlikli azınlıklar, İslami kimlik aidiyeti içeren görüntüleri, pratikleri Avrupalılara has alanlara da taşınlar, işte o zaman alarm zilleri çalmaya başlar. Bu yüzdendir ki örneğin fabrikada temizlikçi kadının başında gayet anlaşılır ve normal olan başörtüsü, öğretmenin, prestijli bir işyeri çalışanının yada devlet memurunun başında asla hoş karşılanmaz. Kısacası başörtüsü özelinde İslami kimliğin getto sınırlarını aşması rahatsızlık kaynağıdır. Bu yönüyle ise başörtüsü yasağı tipik bir sınıf kavgasıdır.

Tüm bu zihinsel, sosyal arka planın 11 Eylül sonrasında tüm dünyada yaygınlaştırılan korku atmosferi ile birleşmesi ortaya zalimane ürünler çıkarmıştır. Korku ve düşmanlık atmosferinin yaygınlaşması beraberinde güvenlik temelli tepkileri getirmiş ve özgürlük alanı giderek daha fazla kısıtlamalara, daralmalara maruz kalmıştır. Başörtüsü yasağı fiili yada potansiyel anlamda tehlike oluşturduğu düşünülen olgulara karşı tedbir alma, büyümeden önünü kesme mantığının paranoya boyutlarına varabildiğinin bir göstergesidir.

ABD Başkanı Bush’un 11 Eylül sonrasında dünyaya armağanı “önleyici vuruş” teorisini pek çok ülke kendi çapında pratize etmektedir adeta. Terör tehdidini boşa çıkartmak, güvenliğini sağlamak ve benzeri gerekçelerle ABD’nin bomba, füze, işgal ordularıyla yaptığı ile örneğin Fransa’nın kanunla, yasakla yapmaya çalıştığı şey özünde birbirinden farksız, aynı çarpık ve sömürgeci mantığı yansıtan tutumlardır. Amerikan emperyalizminin işgal ve katliam politikalarını Ortadoğu’ya demokrasi getirme misyonunun bir aracı olarak sunması ile Fransız devletinin özgür ve modern bireyler yetiştirme adına başörtüsüne okul kapılarını kapaması arasında biçimsel açıdan değil ama öz itibarıyla fark yoktur.

Homojen Bir Avrupa mı?

İslam ve Müslümanlara karşı genelde olumsuz tutum takındıkları; düşmanlık yada karşıtlık duygularıyla hareket ettikleri, en azından önyargılar besledikleri açık olmakla birlikte, Avrupa ülkelerinin hepsinin sosyal-siyasi pek çok konuda olduğu üzere, bu konuda da bütünüyle homojen bir tavır içinde oldukları elbette söylenemez. Örneğin din ile devletin köklü bir çatışma geleneğine sahip bulunduğu Fransa bu konuda hep uç bir konum sergilerken, İslam dininin resmen kabul edildiği Hollanda, Avusturya, Belçika gibi ülkeler Müslüman azınlıklar için nispeten daha hoşgörülü bir konum arzetmektedirler. Son dönemlerde özellikle iltica yoluyla Müslüman azınlık nüfusunun artış gösterdiği ve anayasasında Hristiyan kimliği vurgulanan bir ülke olan Almanya ise giderek Müslüman topluma karşı daha tahammülsüz olma işaretleri vermektedir. Öte yandan Anglo-Sakson liberal geleneğin anavatanı İngiltere ise kendi toprakları dahilindeki Müslüman azınlığa karşı en özgürlükçü yaklaşıma sahip ülke konumundadır.

Avrupa devletleri arasında İslam ve Müslümanlara karşı daha baskıcı yada daha esnek tutum belirlemede tek bir faktör değil, çeşitli faktörler etkili olmaktadır. Bunlar bir ülkedeki azınlık konumundaki Müslüman nüfusun büyüklüğü; sahip olunan tarihsel-siyasi gelenek ve yine mevcut sosyo-ekonomik sorunların etkileri şeklinde sıralanabilir. Bu açıdan bakıldığında örneğin Fransa'daki Müslüman nüfusun görece yoğunluğu ve Fransız devletinin sömürgeci kanlı geçmişi bu ülkedeki baskıcı, yasakçı tavrı açıklayan faktörler olarak değerlendirilebilir. Ama yetmez çünkü aynı faktörler İngiltere'de de fazlasıyla mevcut olmakla birlikte burada aynı tür sonuçları doğurmamaktadır. Dolayısıyla örneğin Fransa'da yaşanmakta olan sıkıntıyı daha geniş bir düzeyde kavramak için muhtemelen Fransız lakiklik geleneğinin ve din ile devlet çatışmasının günümüze uzanan etkilerini de hesaba katmak gerekecektir. Aynı şekilde her ülkenin gerek geçmişten devraldığı mirasın etkisini, gerekse de o ülkenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik koşulları ve siyasal geleneği ayrıntılı bir biçimde ele almak sorunu ve soruna ilişkin tutum alışları daha net kavramak için yararlı ve gereklidir.

Ortada tek bir Avrupa yaklaşımı olmadığı gibi, tek tek ülkeler dahilinde de üzerinde her yönüyle mutabık kalınmış politikalar olmadığı görülmektedir. Bilakis, sömürgeci mantığı farklı yöntemlerle diri tutmaya çalışanlar yanında, başka kültürlere, farklı köken ve inançtan topluluklara alabildiğine eşitlikçi ve özgürlükçü yaklaşan daha insani bir Batı, daha insani bir Avrupa'nın varlığı da belirgindir. Ne var ki, gelişmeler egemen politikalara yön veren güçlerin giderek baskıcı ve dışlayıcı tutumlarını öne çıkartmalarına elverişli bir zemin teşkil etmektedir. Üstelik Avrupa'nın her alanda bütünleşmeye doğru yol aldığı düşünüldüğünde tek tek ülkelerin baskıcı, dışlayıcı ve tahammülsüz bir yaklaşımı diğerlerine de sirayet ettirmesi hiç de boş verilecek bir endişe olarak gözükmemektedir.

Yasakçıların İddiaları Neler?

Avrupa'da başörtüsü yasağını savunanların ileri sürdükleri tezlerin bir çoğu bu ülkede aşına olduğumuz türden tezler, iddialar. Başörtüsünün fundamentalizmin simgesi, siyasi bir mücadele aracı olduğu iddiası yasakçıların en yaygın gerekçesini oluşturmakta. Örtünmenin İslam'ın açık bir emri ve Müslümanların yaygın bir sünneti olduğu gerçeğini görmezden gelen bu iddianın aslında bizzat kendisi politik bir yaklaşım içeriyor. Dolayısıyla başörtüsünden ziyade başörtüsü yasağının politik bir tutum, belli bir siyasetin simgesi olduğu çok daha belirgin bir olgu. Üstelik bu iddianın savunucularının neyin dinin aslından olup neyin olmadığını belirleme hakkını kendilerinde görmeleri ise tam manasıyla bir zorbalık ve edepsizlik.

Kaldı ki, başörtüsünün “simge” olduğu varsayılacak olsa bile, simge konusunu bu ölçüde bir sorun haline dönüştürmek, adeta öcüleştirmek de neyin nesi? Batı özgürlük alanını bireyler lehine ve kamu otoritesi aleyhine alabildiğine genişletmekle övünen ve 3. dünyaya da sürekli bunun propagandasını yapan, yeri geldiğinde dayatan bir pozisyonda. Yine siyasal katılımı her düzeyde teşvik etmekte. Ama aynı Batı simge korkusu-evhamı nedeniyle birilerine hayatı dar etmekte! Çünkü laiklik korunmak zorunda!

Chirac'ın Cumhuriyeti korumak gerektiğine dair sözleri garip, daha ötesi komik bir hale işaret ediyor. Toplam nüfus içinde Müslüman bir azınlık ve onların içinde de daha küçük bir azınlık konumundaki genç kızların başörtülerinden korkan bir Fransa! Bu konuyu tartışmak bile anlamsız çünkü bu derece paranoya hali siyasetin değil, ancak psikiyatrinin ilgi alanına girer.

Bir başka yasaklama gerekçesi de şimdilerde Türkiye'de de sıkça duymaya başladığımız nötr olma, tarafsızlık ilkesi. Özellikle devlet memuru düzeyindeki çalışanlarla ilgili olarak ileri sürülen bu iddianın en temel yanlışı toplumsal hayat ve bireylerle ilgili olarak nötr bir alanın

olabileceği varsayımından kaynaklanıyor. Ve bununla da yetinilmeyip başın açık olması nötr olma hali olarak kabulleniliyor. İyi ama neden başaçıklık tarafsızlık, örtünme ise tarafgirlik göstergesi sayılıyor? Hangi kritere, esasa göre bu hükme varılıyor?

Başörtüsünü bir taraf olma hali, bir yönlendirme ve dayatma aracı görenlerin ileri sürdüğü iddialardan biri örneğin başörtülü öğretmenlerin çocuklar üzerinde kaçınılmaz bir yönlendirme etkisine yol açacakları şeklinde. İyi ama aynı “tehlike” tersinden de varit değil mi? Neden birilerinin çocuklarının başörtülü öğretmenlerden etkileneceklerine ilişkin korkusu makul sayılıyor da, başkalarının da çocuklarının başı açık öğretmenlerden etkileneceklerini istemeyebilecekleri akla dahi getirilmiyor? Aynı dar görüşlülüğün bir benzeri Türkiye’de de başörtülü hakim yada savcının kabul edilemezliği örneğiyle sıkça dile getirilmekte. Başörtülü bir hakimins dinsic, dine ilgisiz yada farklı dini inanç sahibi bireyler karşısında baştan olumsuz bir tutum içine girebileceği ve tarafsız hüküm veremeyebileceği endişesi dile getirilmekte. Peki örneğins davalı yada davacı konumunda bulunan başörtülü bir bayanın başı açık bir hakime neden güvenmesi gerektiğinsin ise cevabı yok!

Başörtüsü taksan çocukların ve genç kızların kendi iradeleriyle değil, ailelerinin baskısı ile örtündükleri iddiası yasakçılarins ileri sürdüğü en komik gerekçelerden birini oluşturuyor. Bir iddia olarak tartışılabilir ve muhtemelen pek çok örnekle de doğruluğu savunulabilir olan bu tezin komik tarafı çözüm kısmı: Zorla taktırıyorlar, öyleyse zorla açtıralım! Peki gönüllü taksanlar, kendi özgür iradeleriyle, tercihte bulunarak örtünenler ne olacak? Ayrıca çocuk üzerinde ebeveynins değil, devletin otoritesinsins daha hak sahibi, meşru ve uygun olduğunsun delili ne? Son kertede devlet otoritesinsins, devletin “tuttuğunsu eğitime” hak ve salahiyetinsins sonsuz kabul eden bu yaklaşım başlı başına bir zorbalık abidesi olarak algılanmayı hak etmektedir.

Avrupa’da başörtüsünden duyulan rahatsızlığins en güçlü kaynağinsins asıl olarak başörtüsüsünün entegrasyona engel oluşturması, entegrasyon sürecins ve politikalarins geciktirmesi olduğus bilinmekte. İslami kimliğins bir yansıması olarak başörtüsü egemen Batılı kültür ve sosyal hayatins dışında bir pozisyon alındığinsins bir işareti, göstergesi sayılmaktadır. Burada da dikkat çeken nokta Batı anlayışinsins farklı aidiyet ve kültürlerden gelenlerins de sahip olduğus monolitik bir çerçeveve dahil etme çabasıdır. Bu yönüyle entegrasyondan öte doğrudan asimilasyon politikası geçerli olmaktadır. Çok kültürlülük ve benzeri söylemler ancak folklorik düzeyde kaldığıs oranda farklılıklara saygı içermekte, farklılık dünya görüşü ve hayat tarzı noktasında sürdürölmek istendiğinsinde ise dışlayıcı ve bastırmaya yönelik tutumlara sebebiyet vermektedir. Oysa entegrasyonu geliştirmek adına uygulanan yöntemin, yani başörtülölere belli alanların, mekanların kapanmasının doğuracağı en açık sonuç başörtülölerin şahsında Müslüman toplumun daha da uzağa itilmesi, dışlanmasıdır.

Dayatmaya Boyun Eğmemek Gerek!

“Burası Avrupa” şeklindeki ifadelerle dile getirilen bu tavrins bilhassa avam düzeyinde giderek yaygınlaştığıs görölmektedir. Yani bildiğinsimiz “ya sev ya terk et” söyleminins Frenkçesi! Oysa bu tarz bir dayatma en başta Avrupa’nins şampiyonluğunsu yaptığı insan hakları ve özgürlükler söyleminins geçersiz kılar. İnsani olan ya kötü olanı, istenilmeyensins, dayatılanı kabullenmek yada çekip gitmek tercihleri arasına sıkıştırılamaz. Sonsuz seçenekler arasında insan iradesi kendisine uygun olanı seçmekte özgür olmalı ve çift kimlikliliğe, çift şahsiyetliliğe ve giderek şahsiyetsizliğe itilmemeli, icbar edilmemelidir.

Avrupa’da 80’li yıllardan itibaren ırkçı, yabancı düşmanı hareketins giderek etkisini artırdığıs bilinmekte. Bir yandan ekonomik durgunluğuns yol açtığıs sıkıntılar ve bunların başında da

işsizlik sorunu, öte yandan yabancı nüfus artışı nedeniyle güçlenen bu hareketin gündemleştirdiği ırkçı, ayrımcı söylem özellikle sağ politikacılarca belli oranlarda yumuşatılmak ve makyajlanmak suretiyle uygulamaya konulmaya çalışılmakta. Başörtüsüne karşı takınılan düşmanca tutumu temelde bu genel politik eğilimin bir tezahürü olarak görmek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla sonuç ya sev ya terk et şeklinde tezahür etmekte. Irkçıların açık ifade ettiği arzularını, sağ iktidarlar daha rafine metotlarla yapmaya çalışıyorlar.

Bu noktada Müslümanlar dayatmaya boyun eğmeye de, çekip gitmeye de niyetlerinin olmadığını en açık tarzda ortaya koymalıdır. Avrupa'da azınlık konumunda yaşayan Müslümanlar buraya güle oynaya gelmiş değiller. Büyük çoğunluğu doğrudan sömürgeciliğin ortaya çıkardığı şartların zorlamasıyla, bir kısmı ucuz işgücü olarak tercih edildiklerinden dolayı göç etmek zorunda kalmışlardır. Kimilerinin zannettiği gibi olay turistik bir ziyaret olayı değildir. Batılı güçlerin önderliğinde gelişen küresel hegemonya ve adaletsizlik sadece İslam coğrafyasını değil, tüm 3. dünyayı sorunlar yumağına dönüştürmekte ve dünyanın Güney yarımküresinde yaşayan insanlar için Kuzey'e göç hayatta kalmanın, hayatiyetini idame ettirebilmenin adeta mümkün tek yolu olarak görülmektedir. Dolayısıyla Batılı egemenlerin bu saatten sonra Müslümanlara "madem kurallarımıza razı değilsiniz, hadi geldiğiniz yere dönün!" deme hakkı yoktur.

Aynı şekilde başörtüsü yasağı konusunda anket ve benzeri kamuoyu ölçümleri yapmak da gereksiz ve tutarsız uğraşlar kategorisinde eylemlerdir. İnsanların inançlarına göre yaşama ve kimliklerine sahip çıkma hakları en temel insan haklarından biridir. Ve açıktır ki, temel haklar kamuoyu tasvibine ihtiyaç duymaz. Fransa'da yada bir başka yerde halkın büyük çoğunluğunun başörtüsü yasağı yanlısı olması belki oy hesapları yapan politikacılar açısından anlamlı bulunabilir ama insan hakları ve hukuk devleti ilkeleri açısından herhangi bir değer ifade etmeyen eğilimlerdir. İslam'a karşı bu kadar yoğun bir propagandanın sürdürüldüğü ve üstelik tarihsel olarak Müslümanlara karşı hep olumsuz, karşıt hatta düşman bir geleneğin hakim bulunduğu bir coğrafyada toplumun büyük çoğunluğunun başörtüsüne karşıt bir tutum takınması doğal sayılmalıdır. Nazi Almanya'sında Yahudiler hakkında toplumun kahir ekseriyetinin ne tür düşünceler beslediğine dair bir araştırma yapılmış olsaydı nasıl bir sonuç ortaya çıkardı? Nasıl dün Yahudilerin temel hakları konusunda Alman toplumunun değerlendirmesi belirleyici bir değer taşıyamazsa, bugün de başörtüsü konusunda Avrupalı ülke yetkililerinin kamuoyu eğilimini yasaçılık gerekçesi olarak sunması da haklı olamaz.

Sonuç olarak Batı'da yaşayan Müslümanlar için gelişmeler zor ve sıkıntılı bir sürecin işaretleriyle doludur. Sürecin nasıl şekilleneceği ve neler getireceği şimdilik belirgin gözükmemekle beraber haklarını savunmaktan aciz, umursamaz ve boşvermiş eğilimlerle kapsamlı bir İslam aleyhtarı kampanyaya karşı durulmasının zorluğu baştan görülmelidir. Çözüm ise kararlı, irade sahibi ve birlikte mücadeleden geçer. Belki de bu süreç pek çoğu erime ve dejenerasyon tehdidi ile yüzyüze kalmış azınlık mensupları için bir silkinme ve sorunlarına sahip çıkma kararlılığının da yolunu açacaktır. Bu noktada Müslümanlara düşense kimliklerine, inançlarına, değerlerine daha sıkı sarılmak ve bu uğurda kararlı bir mücadele çizgisi oturtmak olmalıdır. Mutlaka hedeflenen başarıyı elde etmeyi getirmeyebilir ama kesin olan bir şey var ki, mücadele özgürleştirir.

[Haksöz Dergisi Sayı: 154/155 - Ocak/Şubat 2004](#)